

DJURSNIDERSKAN I TARASJÖNÄS.

Av ERIK MODIN.

Då och då förnimma vi i folksjålen en inneboende längtan att få ge uttryck åt vad den finner för sig tilltalande eller vad vi i dagligt tal kalla »vackert». Det är en mer eller mindre bestämd konstlängtan. Den söker sig uttryck än i form, än i färg eller också i dikt med ton och ord som uttrycksmedel. Så har det varit sedan urgamal tid; redan stenåldersfolket syftade ju till konsten på flerahanda vis, som vi veta, både i skulptur och måleri.

Lusten att frambringa föremål, vari sådan konstdrift finner sitt uttryck, träder fram olika på olika orter, så att något slag av konststrävan är mera omhulad på en plats än på en annan. Sålunda visar sig i Dalarne, eller har åtminstone i förra tider så gjort, stor lust för målning, i Skåne för vävnader, i Jämtland för tondiktning, o. s. v.

Skulle vi i något av dessa avscenden söka fram något särskilt utmärkande för vårt landskap Ängermanland, tror jag det vore träsnideriet, träskulpturen. Så både i det närvarande och förflutna.

Träsnideriet har länge varit odlat i Ängermanland; därpå ger den gamla allmogeslöjden många bevis. Vi påträffa sådana ej allenast i de olikartade prydnadsföremål från de gamla hemmen, vilka skapades vid brasan, på fäbodvallen och annorstädes som omväxling i det tyngre vardagsarbetet, ej sällan yrkesmässigt snidade eller som det heter »utskurna», selkrokar och bogträn, rockhuvuden, kavelbräden, fästmöaskar o. d., utan också i dekorativa möbler i hemmen och arbeten i kyrkorna, varest altarpuppasatser, predikstolar, nummertavlor, »pyramider», dopänglar och andra snidesverk blevo talande vittnesbörd om ett sådant folkets skönhetsinne. Ej minst i den

s. k. Ådalen, d. v. s. bygderna kring Ångermanälven, finna vi sådana. Hos en och annan utövare gick det till anmärkningsvärd konst, verkligt bildhuggeri. Vi erinra från senare tid blott om en Zakris Pehrsson och Hans Jakob Sundström, båda från Ådalsliden, av vilka den senare --- då ännu blott 23-årig --- i Multrä kyrkas predikstol lämnade efter sig ett gott prov på sin begåvning och handfärdighet. Den nyligen bortgångne byggmästaren Jonas Wallgren i Sollefteå skötte också sina järn med erkännansvärd skicklighet och ej utan fantasi.

Ett slag för sig på träslöjdens område är djursnideriet. Lusten att avbilda djurens former ligger människan naturligen nära. Redan barnen syssla ju än i dag gärna därmed och gjorde det kanske ännu mera förr, då det gavs god ro och tid för sådan verksamhet under umgänge med äldre slöjdande medlemmar av familjen eller yrkesutövare, som tillfälligtvis arbetade i gården. Där var då nästan i varje hem en slöjdskola, lika eggande och mångsidig som någonsin nu i de offentliga skolorna. Därav kom det sig, att många, både män och även ibland kvinnor en och annan, förr i tiden voro skickliga i handhavandet av kniv och slöjdgjorn. Detta förhållande framhållas som förklaring på framträdandet av den allmogesniderska, om vilken denna uppsats vill erinra.

Dea (Märta Dorotea) Grön — så var hennes fliename, hon var dotter till en batsman Johan Grön i Betarsjönäs i Junsele socken --- började också hon som barn, det uppgives redan vid 7 års ålder, att hantera täljkniven och därmed åstadkomma varjehanda småsaker. Den fader- och moderlösa flickan kom vid 13 års ålder (vid 1870) i tjänst hos en kyrkvård Östlund på Vallen. Denne hade en dotter, som likaledes sysslade med att tälja i trä. En del djurfigurer och andra föremål hade förfärdigats av henne, innan hon i 20-årsåldern avled. Dea inlät sig i tävlan med henne, kanske i någon mån av ärelystnad, då hon hörde den andra flickan berömmas för sin skicklighet.

Tjänstflickans arbeten blevo bättre och bättre, så att också dessa började omtalas. Att börja med skänkte Dea bort vad

hon gjorde hit och dit utan tanke på att få något betalt för sina sniderier. Men så gifte hon sig med arbetaren Elias Salomonsson och blev som det heter »sin egen»: det ville för henne som för så många andra säga, att nu begynte en tid, då alla krafter måste uppjudas och alla medel tillvaratagas för att skaffa uppehållet till sig och de sina.

I detta sammanhang och innan jag går in på mitt egentliga

Dea Salomonsson med sin ko. Jordkulan det provisoriska fähuset i Tarasjönäs.

ämne, Dea Salomonsson såsom sniderska, må jag efter en hennes mågs och andras säkerligen sannfärdiga uppgifter, berätta något om huru familjen hade det många år framåt — en sannskyldig vildmarkssaga om slit och umbäranden, varom man knappt kan göra sig en riktig föreställning och som väl redan den, förtjänade att bevaras som tidsbild.

Stadigt hemvisst fallades, fast en skara barn efterhand kom till världen; det blev för familjen att draga från den ena platsen till den andra, rolös och hjälplös. Efter att först ha bott

hon gjorde hit och dit utan tanke på att få något betalt för sina sniderier. Men så gifte hon sig med arbetaren Elias Salomonsson och blev som det heter »sin egen»; det ville för henne som för så många andra säga, att nu begynte en tid, då alla krafter måste uppjudas och alla medel tillvaratagas för att skaffa uppehållet till sig och de sina.

I detta sammanhang och innan jag går in på mitt egentliga

Dea Salomonsson med sin ko. Jordkulan det provisoriska fähuset i Tarasjönäs.

ämne, Dea Salomonsson såsom sniderska, må jag efter en hennes mågs och andras säkerligen sannfärdiga uppgifter, berätta något om huru familjen hade det många år framåt — en sannskyldig vildmarkssaga om slit och umbäranden, varom man knappt kan göra sig en riktig föreställning och som väl redan den, förtjänade att bevaras som tidsbild.

Stadigt hemvisst fallades, fast en skara barn efterhand kom till världen; det blev för familjen att draga från den ena platsen till den andra, rolös och hjälplös. Efter att först ha bott

i en by Långvattnet några år måste den bryta upp till Vallnäset. Det var svår tid, och ingen offentlig eller kommunal hjälp gavs det då annat än för de helt orkeslösa. Den fattiga modern måste taga de små barnen på kälken och gå från by till by, från gård till gård, för att leva på tillfälliga sysslor och barmhärtigheten, under det att mannen skaffade sig sitt uppehälle med liknande arbete.

Emellertid slogo sig makarna ner, som man säger, med två tomma händer, på ett ställe benämmt Röåfallet. På gammalt nybyggarevis uppförde de där åt sig en koja och begynte från ris och rot odla upp några jordlappar omkring denna. Ja, de kommo sig så pass för, att de födde upp en ox, som tämjdes och användes som dragare dels vid hemmet dels vid utflykterna till bygden för att forsla hem välvilliga människors gåvor.

När de som bäst börjat känna sig ha några små svaga rötter i egen torva, visade det sig, att dessa ej voro starkare, än att de blevo vräklta från lägenheten. Mannen lyckades nu få slå sig ned som landbonde i byn Lilltersjö; där föddes ytterligare trenne barn. Men åter — efter 6 år och ytterligare tre barns födelse — bar det ut på ny flyttning, denna gång till ett ställe Tarasjönäset. Där tycktes det, som om de började, som det heter, komma sig för något litet, och där föddes det tionde barnet. Men nej! Åter bar det ut på flyttningsäventyr, nu till ett ställe med namnet Rishållan, varest familjen ett år uppehöll sig i en gammal fäbostuga för att därifrån åter bege sig till Långvattnet. På denna plats fingo de för en tid inhysa sig i en illa ombonad bagarstuga och leva i ytterst fattiga förhållanden.

Nästan bortjagade, flyttade de därifrån till Lilltersjön, varest de också en gång förut varit. De fingo där tillsvidare slå sig ner på ett arrendatorboställe, tillhörigt Salsåkers boglag. Men utan hjälpmedel att sköta jorden kunde de ej länge bli kvar där, utan måste lämna stället och byn med barnskaran. Husvill och utarmad på alla vis nedsatte sig då mannen med de sina till sist på Tarasjönäsets kronopark och blev där en på sin tid nästan riksbekant man — »Tarasjömannen».

Historien om den envise nybyggaren där, som i sitt uppträdande icke så litet erinrar om de fornlida »landnamamännen», vilka togo sig hem och eget, var de tyckte det bäst vara, är nog inte bortglömd än. Den utspelades ären omkring världskrigets början. Där han stod utan tak över huvudet för sig och de sina, tyckade han inte att »laga land» och vad därtill behövdes, bäst han gifte; »nöd har ingen lag», menade

Åbyggnader på Tarasjönäs kronopark, vari familjen bodde under stridens dagar.

han, och såsom svensk man må jag väl få bo på kronans mark, resonnerade han. Byggnadsskog fälldes på kronomarken utan tillstånd. Det sägs, att han och hustrun själva drogo timret till byggnadsplatsen; en sprint slogs i stocken, repet över ryggarna, och så forslades det fram. Det egna hemmet uppfördes fort nog, så farvligt det än blev.

Men vägen var inte lagens. Myndigheterna blandade sig i saken, och kunde ju, mitt i det lagordnade samhället, ej göra annorledes. Då Salomonsson inte godvilligt avflyttade från sin

självtagna lägenhet. revos åbyggnaderna, och familjen stod anyo på bar backe. Nu vädjade Salomonsson till högre myndigheter är de lagenligt förfarande jägmästarna i orten. År 1913 uppvaktade han i egen person — »en blondlockig, skäggig rese med skarpa blå skogsmansögon», som han kallades i en beskyddande tidnings artiklar i saken — regeringen i huvudstaden och klagade och begärde bistånd. Man intresserade sig för fallet och fann på utvägar att hjälpa. Den envetne mannen, som nu äntligen tycktes ha vaknat upp över sin plikt att dra försorg om sin familj till vad pris som helst, vann omsider sin avsikt att få ett verkligt eget hem. Han fick bli kronotorpare på Tarasjönäset, och efter honom kommo andra; nu är där ett litet bysamhälle på ej mindre än 9 åboar. Salomonsson blev en föregångsman inom nutidens nybyggarväsende — staten insåg det kronans ödevidder i Norrland och annorstädes kunna och böra få åbyggare, som vilja skapa hem där åt sig och de sina på drägliga villkor.

Det är från dessa stridens år i familjens liv, som de här återgivna bilderna förskriva sig; de togos av en till Tarasjönäset från tidningen Dagens Nyheter utsänd fotograf. Vi se på den ena huslängan, vari både människor, djur och gröda voro inhysta, på den andra synes Dea, husmodern med sin vackra, välskötta fjällko, säkerligen en stor skatt för familjen och en av hennes djurmodeller, när hon övade sin konst med kniven. Hålan är den tillfälliga ladugården.

Från denna långa utveckling må vi nu återvända till ämnet.

Under dessa fattigdomens år, då de många munnarna krävde mat och kropparna kläder, blev träsnideriet för Dea Salomonsson en liten inkomstkälla, ja hennes förutnämnde måg, P. A. Persson, har meddelat, att detta »till stor del bidragit till livsuppehälle för familjen»; och en av hennes döttrar, Erika, skriver: »Mamma har inte fått sätta sin konst åt sidan, det har varit hennes dagliga handarbete, och det har varit hennes levebröd för sig och hennes familj, ty när hon såg, att omständigheterna blevo större och osäkerheten om hjälp tog till i hemmet, så måste hon åter till med sitt snideri: bittida och sent har hennes arbete varit i gång för att få någon slant».

Dessa uttalanden¹ låta oss tydligt nog förstå, under vilka yttre omständigheter Dea Salomonssons naturliga anlag för snidning kommo att utveckla sig. Från att under ungdomen närmast ha varit en sorglös lek utan bestämt syfte, blev snidandet efter giftermålet för henne en födkrok, som i tid och otid måste tillgripas. Varje ledig stund, skriver hennes dotter, som hon kunde få övrig från hushållsbestyren, ägnade hon åt arbetet med kniven för att framställa de föremål, vilka behövde förvandlas i penningar eller bli bytesmedel; ty ej sällan tillbytte hon sig för vad hon gjorde livsmedel, klädesplagg och annat för familjens behov. Att börja med hade hon avsättning i bygden, men snart började hennes arbeten att komma i ropet och efterfrågas också på andra håll. De betalades också ej så klen; rätt vanligt var det, att hon för en lappgrupp bekom 50 kronor. Arbetena köptes ej sällan av personer, som på detta sätt ville bringa hjälp åt familjen i dess svårigheter. En god avnämerska var sålunda en fru W. i Örebro, vilken »under den sväraste tiden på parken» ofta köpte sniderier och sände gåvor. Jägmästare Gran i Backe, som av henne beställde bl. a. »en stor häst som stod på tulla» (d. v. s. medar), nämnes i dotterns brev även som en av hennes hjälpare och gynnare. På detta sätt spriddes hennes arbeten åt många håll, helst som hon, åtminstone tidtals, var otroligt produktiv. Då år 1910 Ängermanlands hemslöjdsförening hade utställning i Sollefteå köping, funnos där också arbeten av Dea Salomonsson — lappar och renar — som blevo ej så litet uppmärksammade, och under de följande åren försåldes genom samma förening flera andra alster av hennes hand. Genom hemslöjdsföreningens förmedling kom hon också med på Baltiska utställningen i Malmö 1914 med ren- och lappgrupper, vilka inbragte henne diplom. Något annat offentligt erkännande eller pris kom, såvitt bekant, ej någonsin Tarasjösniderskan till del, ehuru hon väl hade kunnat förtjäna det.

Man må nu fråga: Märker man hos Dea Salomonsson nå-

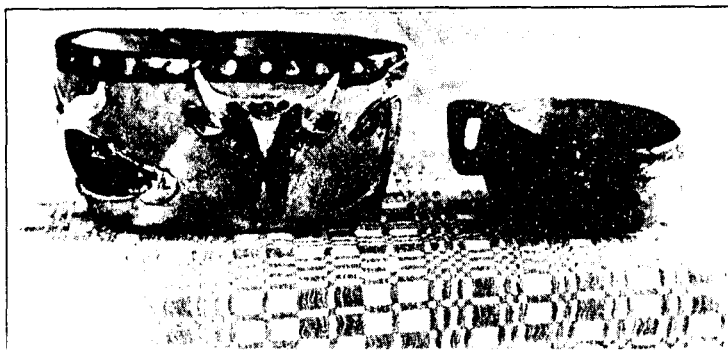
¹ Meddelade i brev till fru Anna Andersson, som i sin tur ställt dem till förläns förfogande.

gon allvarligare strävan att vinna utbildning för sina inneboende anlag, och vilka medel stodo därvid henne till buds, vilka föremål intresserade henne att avbilda, och varutinnan kom hon längst?

Allt hos henne fanns en medveten konstdrift kan ej förnekas. Hon »totade» ej till sina figurer, obekymrad om, huru de blevo; hon studerade modeller eller förebilder och nedlade en verklig flit på att komma till goda resultat.

Då någon frågade henne, »hur hon kom på sina idéer», brukade hon säga: »dä kóm ta sä själv»; det var en inre, stark

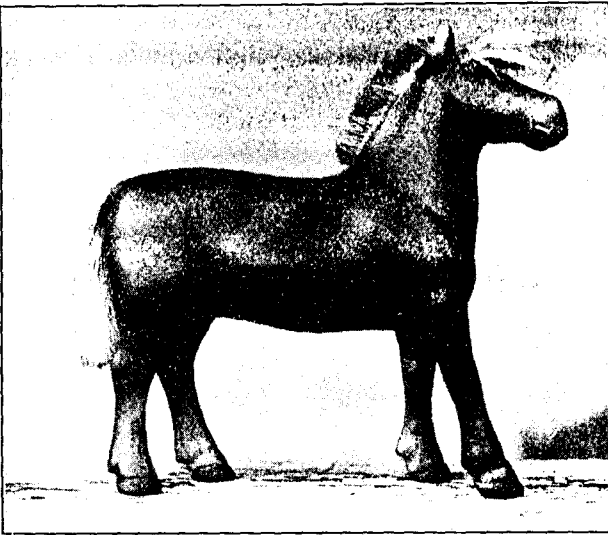

Vrillkoppar med djur- och växtmotiv. I Junsele prästgård.

Gunnar Modin foto.

lust, som drev henne, och man märkte hennes glädje, då hon lyckats frambringa något gott arbete. Hon levde med sin själ i detta. Och när någon tyckte, att hon var »duktig» eller »knepig» och kunde »göra det så naturligt», svarade hon blott: »Nó ha jä sett sä pass», d. v. s. så mycket som: nog har jag givit så pass akt på de föremål, jag ville avbilda, att jag borde kunna avvinna dem några verklighetsdrag. Då hon kom i »arbetstagen», blev hon ibland så ivrig, att hon glömde allt annat bara för att få sitta med sina funderingar, klantar och verktyg och — som hon brukade uttrycka sig — »kåta». Att hon bar på en begåvning, som i lyckligare villkor kunnat utveckla sig till en förmåga på sitt område, lärer sålunda ej kunna förnekas.

Man kan finna en märkbar skillnad i vad hon gjorde under sin medelålder, hennes bästa produktionslid, och på äldre dar, helt naturligt för övrigt, eftersom ju också hon med åren blev valhänt och mindre skarpsynt; men också på vad hon åstadkom före »kristiden» och under och efter denna. Förut gjorde hon allt mera omsorgsfullt, senare verka hennes arbeten schablon, upprepning. Under kristiden

Häst, snidad av Dea Salomonsson. Hos hem.-ägaren V. Nordin i Mo, Resele.

Gunnar Modin foto.

gällde det, också för henne, att »förtjäna pengar»; hon fabrikerade. Vill man därför se vad »Tarasjönäsgumman», som hon ofta benämns, kunde som bäst, så må man taga något av hennes arbeten strax före kriget i betraktande. Då är formen uttrycksfullare och mjukare än i senare arbeten, allt utfört med påfallande omsorg och månhet om bästa möjliga uttryck för vad hon ville.

Dea hämtade förebilderna till sina sniderier mest från de fyrfota djuren omkring sig — någon fågel, eljest ett rätt vanligt föremål i allmogens djursnideri, vet jag ej av, att hon inlätit

sig på — samt lappar, vilka hon avbildat i sina grupper av fjällfolk; någon annan av henne åstadkommen människoavbildning känner jag icke. I enstaka fall, som ornament på skålar o. d., har hon använt sig av växtmotiv. Hon har försökt sig på att snida hästar, kor, får, getter, hundar, katter och harar — »kräk» sålunda, med vilka hon dagligdags umgäts hemma i bygden eller som hon kunnat iakttaga i skogen. Men sin tvivelutan mesta flit har hon nedlagt på renar — djur, som hon tydligen funnit mera tacksamt dekorativa än några andra. Jag tvekar icke att säga, att hon också vid avbildandet av dessa kommit längst i naturtrogenhet och estetisk verkan. Dessutom har hon format föremål, som behöfts med t. ex. i samie-grupperna: skidor, akjor, kaffepannor, koksor m. m., ävensom åtskilliga nyttighets- och prydnadsföremål, stavar och träkoppar av »vrilar», vilka försetts med reliefskulptur, såsom den här avbildade koppen från Junsele prästgård. Dessa senare föremål visa på ett lika förstående och säkert handlag som de först nämnda arbetena.

Snidesverktyget har först och sist varit kniven; först under senare år togos några slöjdfjäll till hjälp. I vanliga fall sökte och bearbetade sniderskan själv sitt virke. Helst snidade hon i alved, mera sällan i björk eller furu. Var det större arbeten, som skulle utföras, kunde mannen biträda med att, som hon sade, »yxte till lite», innan snidningen begynte.

Till en början fingo arbetena ej någon annan ytbehandling än avputsningen av själva träet med glasskärvor eller sandpapper, som senare kom i bruk. Längre fram började de färgas eller bemälas. Härvid har Dea visat god smakkänsla och fått god verkan. De färger, som kommit till användning, äro vitt, grönt, rött och svart, allteftersom föremålets natur krävt. En egen metod har hon haft att åstadkomma en naturlig grå eller brun färg på renarna och andra djur: på den av ljus oljefärg lagda undergrunden ha de mörkare, enhetliga eller flammiga partierna anbringats medels näverrök. Fyndigt har hon också tagit i användning ett lämpligt material att göra de greniga hornen av; för att dessa skola vara hållbara äro de förfärdigade av läder, som genom särskild behandling fått nödig styvhet.

Sina renar, liksom allt övrigt, har hon noga studerat efter naturen. Än i dag företar en och annan lapp liksom i förra tider sina flyttningsfärder neråt landet genom Junsle. Vid de skogsbyar, varest Dea levat och dit lapparne kommit, har hon kommit samman med sina modeller, både människor och djur. Den gamla lappkvinna, som här avbildats och som berättat mig flera drag ur Deas liv och sätt att arbeta, har sålunda varit en av hennes modeller.

Men låt oss nu dröja vid den samie- och rengrupp, vilken här fått plats såsom ett typiskt prov på Tarasjösniderskans konst, och söka taga del av dess detaljer.

Raido (omkr. $\frac{1}{5}$ nat. st.). Hos fru Anna Sjödén i Skedom, Multrä. Förfärd, omkr. 1910.
Gunnar Modin foto.

Huru livlig och naturlig är ej gruppen! Då jag förevisade fotot för den ovan nämnda lappsken, trodde hon fullt och fast, att det var taget efter levande föremål; »men hokken ha vøre här?», frågade hon med oförställd uppriktighet.

Det är en *ra'itu*, »rajdo», eller rad av lappar och renar stadda på *ju'ttet*, flyttning. I spetsen går en betslad *råntjo* eller kör-oxe. Medelst *rakts*, den breda dragremmen av koläder, som med sin främre ände är fastgjord nedtill vid renens lokor, *kesas*, och med den andra vid *keretz*, »akjan», drar han denna. Akjan är med sitt innehåll omsnörd med *karks* eller rep av läder. I dess bakbalk är en annan rem, *läkkontjebbjt*, för den efterföljande spärr-renen, *svailek*, vars uppgift i rajdon är att reglera farten. Här följa också ett par andra renar, en reserv-ren, även han en grenhornad stor råntjo, samt en kaly, *mese*.

Se vi nu på lapparne själva, så går lappfar, *attje*, främst på sina liklånga skidor, *träukah*. I handen har han staven, *kl'kka*, på ryggen, fästad vid livremmen, *suoppenj*, »kertjen», eller det oundärliga fangstrepet. Där hänger också en *kokse*

En modell — 68-åriga Leisa Jonsson från Graninge.

Gunnar Modin foto.

eller drickskopa, kanske även *tasske*, väskan med sked, tobak och eldgrejor. Dräkten se vi ej så mycket av, ty han är skymd delvis av dragrenen; men vi finna, att han över det långa håret, *kir'kkies vuopta*, bär sin blå *tjupp* eller toppmössa på huvudet. Han är iförd kolt eller *kapt* och har lindor på benen samt på fötterna renbällingskor, *kamoks* eller *kåikah*, fastbundna med *vuoddek*, d. v. s. »smöjda» (flätade), gulgröna

ylleband. På händerna har han skinnhandskar, *kamts*. Vi kunna inte se det, men säkerligen har han också innanför kollen sin barnprydnad eller *puonskome*, ty han skall visa sig i bygden då och då och vara snygg.

Efter honom kommer lappmor, *tjiltje*. Hon bär en röd *tjupp* på huvudet, och i de långa flätorna har hon infäst en särskild prydnad av färgat yllegarn med glaspärlor i, *parkaldak*. På händerna har hon vita bällinghandskar, *kistas*. Hennes «kapte» är, som det skall vara, längre än mannens, med en röd bård runt nertill. Vid hället, *belte*, bär även hon en väska, *ponka*, med matsked och sy- samt eldgrejor i. Omkring halsen har hon en duk, *leinie*, fallande fran skuldrorna ner över bröstet och barnprydnaden. Och så bär hon på ryggen den s. k. »klubben», på lapska *kirkome* eller *karkem*, en skinnklädd »kånt» av granträ, vari hennes lilla barn (*mana*) ligger väl skyddat på sin bädd av rispad videbark och skinn eller annat mjukt. På fötterna har hon liksom mannen skinnskor och går liksom han på skidor.

I akjan sitter en halvvuxen flicka, *ne'la*, med körtömmen, *labtje*, i sin hand; bredvid sig har hon *prittsj panna*, kaffe-pannan, som lappen ej kan undvara, kanske minst på flyttningarna med deras krävande mödor.

I den här återgivna gruppen saknas *pienje*, hunden, som eljes gärna är med i »raidoh», med vilka han, den trogne väktaren, ju hör samman: även andra växlingar i framställningen förekomma, olika ansiktstyper o. s. v.

Med nål och färg har sniderskan, som man förstår, också varit verksam för att åstadkomma så naturliga ansikten och dräkter som möjligt, och hon har också härvidlag visat både verklighetstrohet och nätt handlag, även om ej mästerverk i högre mening åstadkommits.

Till sist några ord om djursniderskans i Tarasjönäs personlighet.

Hon beskrives av dem, som kände henne på äldre dar, som en trevlig gumba, »renhårig» i sitt väsen och med en god fond av humor, som kom väl till pass under de växlingar och svårigheter, livet i rika mått bjöd henne. Då hon kom i be-

rättarlagen, kunde man få höra mer än en lustighet, varmed hon förstått att möta och övervinna dessa. En sådan har en av hennes väninnor omtalat.

En gång kom mannen hem från något arbete i skogen i lämligen dåligt humör; han var vad man kallar »skogsond». I rummet låg ett par skinn, som han fick tag i och började kasta av och an i vredesmod. Hustrun hörde och såg på tiggande en stund. Men så gav också hon sig till att piska och handskas med skinnen liksom i raseri. Förundrad måste mannen fråga, varför hon gjorde så. »Jo», mente hon, »jä trödd då va på skinna, du va' eträt, å då gett jä å ge på dom. Då måste den misslynte skratta åt alltihop, och den husliga stormen var över.

Dea Salomonsson tyckes sålunda ha varit en i flera avseenden ovanlig kvinna, väl värd att bevaras i minnet ej allenast för sin nu skildrade snidningsfärdighet, vari hon framstår som en av sin bygds främsta.

Hennes liv ändades genom en olycka. Under en kall dag förra vintern skulle hon gå ned i gårdens källare med en gryta glödande kol för att värma upp den såsom vanligt är i bygden. Därnere råkade hon ut för kolosförgiftning och fanns död i svalen. Hon var vid sin död 75 år gammal.
